

Nihânî (Nacak Fâzıl) Divanında Sevgili Tipi

Okt. Duygu DALBUDAK HÜNERLİ

Kurum: Kırklareli Üniversitesi Rektörlük Türk Dili Bölümü

Adres: Kırklareli Üniversitesi Babaeski Meslek Yüksekokulu

Babaeski/Kırklareli/Türkiye

duygudalbudak@hotmail.com

ÖZET

Osmanlı Devleti içinde, çeşitli etnik ve kültürel unsurlar yüzyıllar boyunca bir arada yaşamıştır. Osmanlı medeniyetinin oluşum ve gelişiminde bu unsurların kuşkusuz çok payı olmuştur. Özellikle Rumeli asıllı şair ve yazarların edebiyat alanında yapmış oldukları katkılar azımsanamayacak sayıdadır. Bu Rumeli şairlerinden biri de 'Kuloğullarından Arnavut asıllı *Nihânî*'dir. Nihânî'nin asıl adı *Fâzıl* olmakla beraber *Nacak Fâzıl* unvanıyla tanınmıştır.

Sevgili tipi ise divan şiirinin âşık ve rakiple birlikte olmazsa olmaz tiplerinden biridir. Divan şairleri çeşitli teşbih ve mecazlarla sevgiliden ve sevgiliye ait güzellik unsurlarından sıkça bahseder. Bilhassa 'Rumeli şairlerinde sevgili ve âşık tiplerinin daha gerçekçi olduğu görülmektedir.' Bu bildiride Arnavut asıllı bir divan şairi olan Nihânî'nin, şiirlerinde sevgili tipinin nasıl ele alındığı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Şiiri, Arnavut Asıllı Bir Divan Şairi: Nihânî (Nacak Fâzıl), Sevgili Tipi, Sevgiliye Ait Güzellik Unsurları.

ABSTRACT

The Character of "Lover" in the Divan of Nihânî (Nacak Fâzıl)

The various ethnic and cultural factors coexisted in Ottoman Empire throughout the centuries. These factors definitely had a great share in the formation and development of Ottoman civilization. Especially the number of contributions the poets and writers of Rumelian origin made in the field of literature cannot be underestimated. One of these Rumelian poets is "*Nihânî* of Kuloğulları and of Albanian origin." His real name was *Fâzıl* but he was recognized as *Nacak Fâzıl*.

The character of lover is an indispensable element in divan poem with the admirer and the rival. Divan poets frequently mention the lover and beauty elements belonging to the lover with various simile and metaphors. It is particularly observed that "the lover and kinds of admirers are more realistic with Rumelian poets." This paper will examine how Nihânî, a divan poet of Albanian origin, discussed the character of lover in his poems.

Key Words: Classical Turkish Poem, A Divan Poet of Albanian Origin: Nihânî (Nacak Fâzıl), The Character of Lover, Beauty Elements Belonging to the Lover.

Giriş:

Osmanlı medeniyetinin kültürel gelişiminde özellikle Rumeli asıllı şair ve yazarların yapmış oldukları katkılar azımsanamayacak sayıdadır. Üsküplü İshak Çelebi, Bosnalı Sâbit, Vardar Yenice Usûlî, Hayretî, Hayâlî gibi daha pek çok şairin edebiyatımıza katkısı yadsınamaz. Bu bağlamda Arnavut asıllı divan şairlerinin de sayılarındaki çokluk dikkat çekmektedir. "Bugün Arnavutluk sınırları içerisinde yer alan Tiran, İşkodra, Elbasan öbür taraftan Priştina, Prizren gibi Arnavut asıllı nüfusun yoğun olarak yaşadığı yerlerde çok sayıda bürokrat, şair ve yazar yetiştirildiği" (Aydemir 2012:233) görülmektedir. Arnavut asıllı divan şairlerinden biri de *Nacak Fâzil* sanıyla tanınan Nihânî'dir. Bildirimizde sevgili tipini ele alış açısından divanını incelediğimiz Nihânî'yi öncelikle daha yakından tanımaya çalışalım.

NİHÂNÎ (NACAK FÂZİL) KİMDİR?

Kuloğullarından Arnavut asıllı bir şair olan Nihânî'nin asıl adının ne olduğuna dair çeşitli görüşler bulunmaktadır (*daha geniş bilgi için bk.* Dursun 1990:2,3). "Nihânî halk arasında "Nacak" diye anılmaktadır. Arnavut asıllı bir devşirme olan şair, daha sonra adını bilmediğimiz birisi tarafından köle olarak alınıp yetiştirilmiştir. Türkçeyi konuşurken dili çaldığı için (aksanı bozuk olduğu için) ve köle olduğuna işaret etmek için halk ona "Nacak" lakabını takmıştır" (Dursun 1990:2).

"Farsça olan "nihânî" kelimesi gizlilik, saklılık, gizli, saklı manasına gelmektedir. Kelimenin manası şairin dünyaya bakış açısına uygun olduğundan bu mahlası seçtiği düşünülebilir" (Dursun 1990:2). Nitekim şair, hemen hemen bütün şiirlerinde dünya nimetlerine önem vermemenin, riyadan ve gösterişten uzak durmanın gerekliliğinden bahsetmektedir.

"Nihânî'nin nerede ve ne zaman doğduğu hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Kaynaklarda, Nihânî'nin Hacı Hassanzâde'den mülâzım olmasından başlanarak hayatı hakkında kısa bilgiler verilir. Bu bilgilere göre Nihânî, Osmanlılarda kölelere tanınan imkânlardan faydalanmış, iyi bir tahsilden sonra Hacı Hassanzâde'ye danışmend olmuştur. Daha sonra onun İstanbul'da yaptırdığı medreseye müderris olmuştur. Bu medresede XVI. yüzyılın tanınmış âlimlerinden Sürûrî'ye hocalık yapmıştır. *Şakâyık Tercümesi*'ne göre Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere üç dilde nazım ve nesri bulunmaktadır. Şair, daha önce de bahsedildiği üzere makam ve mevki hırsı olmayan bir mizaca sahiptir. Bu mizaca uygun olarak tasavvuf yolunu seçmiş ve medresedeki görevinden ayrılarak kendini tasavvufa vermiştir. Bir ara tekrar medreseye dönmüşse de sonunda tamamen ayrılıp H. 925 (M. 1519) yılında Hacc'a gitmiştir. Mekke'de bulunduğu sırada hastalanıp H. 925 (M. 1519) tarihinde burada vefat etmiş ve aynı yerde defnedilmiştir" (Dursun 1990:3-5).

Araştırmalara göre Nihânî'nin bir divanı; bir de "Tercüme-i Minhâc al-âbidîn" adlı bir tercüme eseri bulunmaktadır" (Dursun 1990:6).

Nihânî hakkında vermiş olduğumuz bu kısa bilgiden sonra divan şiirinde sevgili tipinin öneminden ve nasıl ele alındığından bahsederek Nihânî'nin şiirlerinde sevgili tipinin işleniş tarzını örneklerle vermeye çalışacağız.

DİVAN ŞİİRİNDE SEVGİLİ:

Sevgili tipi "divan şiirinin kendine özgü aşk kurgusu içinde şekillenen en önemli tiptir" (Gönel 2010a:208). Divan şairleri çeşitli teşbih ve mecazlarla sevgiliden ve sevgilinin fizik güzelliğinden sıkça bahsederler. "Sevgilinin fizik güzelliği "en" kavramıyla ifade edilebilir. En uzun boylu, en ince belli gibi..." (Gönel 2010b:25).

Divan şiirinde sevgili tipinin fizik özelliği ve kaynağı hakkında ise çok çeşitli ve geniş bilgiler daha önce değerli akademisyenler tarafından araştırmalarında sıkça ele alınmıştır (*daha geniş bilgi için bk. Akün:1994:415-418; Okuyucu 2010:210-220; Tanpınar 1997:5-9 vd.*). Bu bağlamda Ömer Faruk Akün'e göre; sevgili tipinin kaynağında özellikle Abbasiler zamanında orduda ve saraylarda sıkça rastlanan Türk esir ve gulamlar vardır. Bunlar, çekik gözleri, uzun boyları, uzun saçlarıyla Arap ve Fars şairlerin dikkatlerini çekmiş, onlara yeni bir güzellik ve sevgili imajı hazırlamıştır. Bu yönüyle Ortaçağ Arap ve Fars dünyasındaki güzel ve cesur Türk imajı öldürücü sevgili tipine kaynaklık etmiştir (Akün 1994:416-417).

Ahmet Hamdi Tanpınar'a göre; sevgili tipine dair unsurların ve eski edebiyatın merkezinde geniş bir saray istiaresi bulunmaktadır. Sevgilinin bütün davranışları hükümdarın davranışlarıdır. Bütün benzetmeler, bu saray istiaresinden çıkmaktadır (Tanpınar 1997:5-9).

Divan şiirinde dile getirilen klâsik sevgili, genellikle âşığına yüz vermez, tam aksine ona devamlı acı ve ıstırap verir, cevri oku atıp cana kasteder, gönlü taşır, vefasızdır. Âşık ise onun hayali ile yetinir. Sevgilinin eziyetten vazgeçmesini kendisinden yüz çevirmesi olarak telakki ettiği için gerçek âşık, sevgiliden şikâyet etmez. Sevgili daima yüceltilir. *Cânân, yâr, dost, mahbûb, Habib, maşûk, güzel, hûb, hûbân, sanem, büt, nigâr, server, şâh, sultan, mâh, âftâb, şûh, tabîb, dilber, bîvefâ, dildâr, dil-ârâ, melek, perî, sâkî, mutrib, gül vs.* kelimeler, çok zaman istiâre yoluyla sevgilinin ifâdesinde kullanılır... Onun güzellik unsurlarının da sonu yoktur... (Pala 1998:351-352).

Divan şiirinin geleneklerine uygun şekilde ele alınan ve bahsi geçen klâsik sevgili tipinin yanı sıra bazı Rumeli şairlerinde *çizgi dışı sevgililerin* de şiirde yer bulduğu görülmektedir. Usûlî, Hayretî, İshak Çelebi, Mesîhî gibi "bazı Rumeli şairlerinin şiirlerindeki sevgili; âşığa vefalı davranır, ona selam gönderir, mektup yazar, onu ziyaret eder, birlikte meyhaneye gidip içki içer, âşığın derdine ortak olur hatta âşıkla öpüşür. Ayrıca fizik olarak da bazı farklılıklar gösterir. Bazıları esmer tenlidir, bazıları sarı saçlı, bazıları da elâ gözlüdür. Bu özellikleriyle Rumeli şairlerinin ideal, hayâli tipler yanında daha gerçekçi bir sevgili tipi çizdikleri, âşık-sevgili ilişkisini daha canlı tasvir ettikleri görülür" (Çeltik 2004:422).

Netice itibarıyla "sevgilinin değişik kimliklerle karşımıza çıkması divan şiirinin mecazlı ifade tarzının yanı sıra sosyal yapılanma, kültürel yapı ve tasavvuf anlayışından da kaynaklanmaktadır. Gerçek-mecaz ilişkisi içinde özellikle tasavvufun etkisiyle sevgili değişken özellikler göstermektedir. Sevgili bazen tamamen soyutken bazen gerçek hayattan izler taşıyabilmektedir" (Gönel 2010a:208). Bilhassa Rumeli şairlerinin şiirlerindeki reel sevgili tipleri bu duruma örnektir. Yine "tasavvufun etkisiyle klâsik şiir estetiğine bağlı şairlerin mecazi aşk

ile hakiki aşk arasında güçlü bir bağ kurdukları sezilmektedir. Çoğu divan şiirinde mecazi aşk, ilahî aşka ulaşmada bir basamak olarak görülmektedir. Böylelikle mutasavvıf olmayan şairler de geleneğin içinde yer alabilmişlerdir" (Kurnaz 1997:3 ve 8).

Kuşkusuz sevgili tipi divan şiirinin en önemli tipi olması sebebiyle pek çok araştırmaya konu olmuştur. Ancak konumuzun sınırlarını aşmamak amacıyla bildirimize Nihânî'nin şiirlerinde sevgili tipinin nasıl ele alındığından bahsederek devam edelim.

NİHÂNÎ DİVANINDA SEVGİLİ TİPİ:

Nihânî, gerek tasavvuf yolunu seçmiş olması gerekse divan şiiri geleneğine uyması sebebiyle bilhassa gazellerinde vefasız ve geçici olan dünya için çalışıp çabalamanın boş olduğundan sıkça bahseder. Ondaki aşk da genelde platonik ve ilahîdir. Şiirlerinde samimi bir dille ilahî aşkı işleyen şair, insanın mecazi aşkla uğraşmasının, "vefasız dilberlere gönül vermenin" boş olduğunu söyler. Ona göre; hakiki aşk, Allah aşkıdır ve insan ancak buna yönelmelidir. İnsan gelip geçici güzele ve güzelliğe değer vermemeli, mutlak güzelliğe ulaşmaya çalışmalıdır. Nihânî'nin şu beyitlerinde 'nakşla uğraşmanın insanı aldatacağı, bu nedenle nakkaşı gözetmesi gerektiği' vurgulanmaktadır:

*Hay nakkâşı gözet şûrete aldanmaya gör
Dîde-i pâk-nazar şûret-i dîvârı nider (G/17/3)*

Gelsen ey 'ârif niçün halk olduñ idrâk itseñe
Gayr nakşından gönül âyînesin pâk itseñe (G/169/1)
*Göñlüni virmez Nihânî bî-vefâ dilberlere
Şûret-i bî-câmı nitsün nakş-ı divâr istemez (G/65/5)*

Kodı nakşı vü irdi nakkâşa
Levh-i dilden mukûş-ı gayrı yuyan (G/131/5)

*Göñül çün 'aşk mestisin şerâb-ı lâ-yezâl iste
Cihân nakş-ı nigârın ço nigâr-ı lâ-yezâl iste (G/170/1)*

*Ögme her bir bî-vefâmuñ gözünü vü kâşını
Nakşa aldanma gönül var iste bul nakkâşı (G/202/1)*

Nihânî 'sık sık mecazi aşka karşı çıkmaktadır.' Ona göre 'hakikat isteniyorsa mecaz bırakılmalıdır.' Şu beyitler şairin mecazi aşka ve sevgiliye bakış açısı hakkında fikir verebilmektedir:

*Ey dil hakîkât ister iseñ gel mecâzı ko
Neyler cüdâlığı taleb iden hakâyıkı (G/192/3)*

Lâyık-ı dîdâr-ı dildâr olmadı

Geçmedi her kim ki gözden kaçdan (G/153/4)

*Ke dü kevní gerekse didârı
Âhuret şâhı olur dünye koyan (G/131/2)*

*Ey gönül olmak dilerseñ ferd ü tek
Kim saña yoldâş olayın dirse ek (G/93/1)*

*Dime her dilber-i hercâyiye dildâr şakın
‘Âşık-ı şadıķ olan ğayr ile bâzârı nider (G/17/4)*

*Geç ‘aşk-ı mecâzîden cehd eyle hakîkiye
Kıymetde zer-i hâlis zerrîn ile bir olmaz (G/54/2)*

Nihânî'nin divanındaki hemen hemen bütün şiirlerinde mecazi aşka bir karşı çıkış vardır. Ancak şair, “gerek mecazi aşkı ilahî aşka erişmede bir basamak olarak görmesi gerekse divan şiirinin genel aşk anlayışına bağlılığı nedeniyle mecazî aşk karşısında tamamen kayıtsız değildir” (Dursun 1990:12). Nihânî'nin

*Eger mecâz ise daħi ‘aşkı koma gönül
Ola kim ire ‘inâyet hakîkat ola mecâz (G/53/3)*

beytinden mecazi aşkı ilahî aşka ulaşma çabasında bir basamak olarak gördüğü anlaşılmaktadır. ‘Âşık, mecaz bile olsa aşkı bırakmamalıdır; zira mecaz, gün gelir hakikate erdirebilir.’

Nihânî divanında ele alınan sevgili tipi divan şiirinin geleneklerine uygundur. Buna göre sevgili; aşağıdaki özelliklere sahiptir:

*Sevgili vefâsızdır, hercâyidir, her zaman âşığına cefâ eder:

*Bî-vefâ dilberler ile âşinâlıktan nolur
Âhiri feryâd-ı âh ile cüdâlıktan nolur (G/47/1)*

*‘Âşık a mihr ü vefâ olsun hemişe ‘âdetüñ
A begüm a pâdişahum bî-vefâlıktan nolur (G/47/3)*

*Göz karardıp düşme her hercâyîye
Hayr gelmez bî-vefâ oynaşdan (G/153/2)*

*Ey cefâsı çok vefâsuz yâr ‘aşk olsun saña
‘Âşık a cevri eylemek de var ‘aşk olsun saña (G/2/1)*

*Sevgili, gönlü hasta olan âşığının hâlini hiç sormaz:

*‘Âşık-ı dil-hastenüñ şormak ne hâcet hâlini
Sen bilürsin dilberâ derdi nedür dermânı ne (G/187/2)*

* Sevgilinin sözüne inanılmaz:

*Dimedüñ âhîr Nihânî ben senüñüm gam yime
Yürü hey **kaqli yalân dildâr** ‘aşk olsun saña (G/2/5)*

*Ey gönül **aldanma yârüñ ‘ahdine** peymânine
Bî-vefâdur bî-vefâñun ‘ahdi ne peymânı ne (G/187/1)*

* Sevgili, âşğın rakiplerine yüz verir; ancak onun yüzüne bir kez olsun gülmez:

***Rakîbe** bûselik ta‘lîm idersin
Niçün ‘uşşâka şehnâz öğredürsin (G/155/4)*

*Â benüm çok sevdiğüm kim didi bilsem saña kim
Hem-dem ol **biğânelerle** âşinâdan vazgel (G/111/2)*

*Bâde yirine emer la‘lühî **ağyâr** müdâm
Râziyuz biz dahî yüz bûseye vir câmda bir (G/43/3)*

*Ben dem-i vaşl isterüm derdâ kim ol yâr istemez
Gayr ile alur virür bizümle bâzâr istemez (G/65/1)*

*Didüm yanüñ **ağyâr** eksik olmaz
Gülüp didi güle hâr eksik olmaz (G/64/1)*

*Bülbül-i gûyâ gibi feryâda her dem râziyum
Gönçe gibi tek açıl **bir kez yüzüme gül yeter** (G/42/2)*

* Sevgili, âşıktan bir “merhaba”yı bile esirger:

*Hele biz dergehine yüz süreliüm
Dilber itmezse merhabâ nidelüm (G/122/3)*

*Eyler Nihânî dâyima sen şâh-ı hûbâna du‘â
Nola diseñ bir merhabâ hey pâdişâhum hey begüm (G/127/5)*

*Sevgili, taş gönüllüdür:

*Didüm ey **seng-dil** ayaguña toprağ olayın*

Nâz ile güldi didi ço beni dîvâre yapış (G/71/2)

*Yokdürür hâk olmadan gönlünde bâkün zerrece
Yüregüñ âhen midür ey taş bağırlı yoħsa seng (G/94/6)*

*Sevgili, âşığın daima gönlünü yıkar, yakar:

Nihânî'ye göre 'âşık, sevgili tarafından gönlünün yıkılmasına üzülmemelidir; çünkü zaten âşık olanın gönlü kırılmış olmalıdır. Bununla beraber âşığın harap gönlünü imaret eden de yine sevgilinin hayâlidir.'

*Yâr yıksın Nihânî gönlüñi ço
'Âşık olan şikeste-hâtır olur (G/18/6)*

*'İmâret üdi hayâlüñ harâb göñlümüzi
Nizâm(ı) memleketüñ pâdişâsuz olmaz imiş (G/72/3)*

*Sevgili, âşığın kanını akıtır:

*Dimişsin 'âşıküñ kanını akıtmağ 'âdettim olsun
Bu kânûni sen evvel benden icrâ itseñ olmaz mı (G/210/4)*

*Sevgili, paraya düşkün değildir; âşığın vereceği gümüş ve altının da bir kıymeti yoktur:

*Didim ey dilber yaşum sîm oldı yüzüm zer didi
'Âşık-ı didârdan dildâr dinâr istemez (G/65/3)*

*Sevgilinin âşıkları çoktur:

*Didüm müştâğ-ı dîdâruñ Nihânî gibi bir var mı
Didi dîdârumuñ yüz biñ ola 'âlemde müştâğı (G/225/5)*

*Didüm ey dost ne çok 'âşık-ı üftâdelerüñ
Gül gibi güldi didi nola hezâr olmayıcağ (G/86/4)*

* Sevgili, âşık için ulaşılmazdır:

*Didüm ey dilber Nihânî vaşluñi ister didi
Hay kabûl olur degildir bu du 'âdan vazgel(G/111/6)
Vaşl-ı cânân ister iseñ vir Nihânî cânuñi
Düşde görmez virmeyen cân vuşlat-ı cânâneyi (G/174/6)*

*Sevgili, âşığın azâd olmasını ister:

Nihânî'nin bir beytinde âşık, sevgilinin kölesi olmakla mutlu iken; sevgili onu azat etmek istemektedir. Oysa bu durum âşık için talihsizlik telakki edilir.

*Bendeñüm ben de didüm geldi **didi azâd ol**
Ben de bildüm bende kim devlet konacağ baş yok (G/85/2)*

Nihânî Divanı'nda sevgiliden, çok çeşitli mecaz ve benzetmelerle bahsedilir. Nihânî'nin şu beyitlerinde sevgili için yapılan mecaz ve benzetmeler görülmektedir:

*Sevgili güldür:

*Dünyâ denîye yiter vü dânyaya âhuret
Gül 'andelib ile yaraşur cife zag ile (G/168/5)*

*Sen **gül-i nev-resteden** virmez Nihânî gayra dil
Bilür ânı kim meseldür 'âşka bir gül yeter (G/42/5)*

*Sevgili şem'dir:

***Şem**' ile cem' kaçan olasın sen ey gönül
Pervâne gibi döne döne oda yanmaduñ (G/91/5)*

*'Aşk âteşine yandığımı tañlama zâhid
Şem'i göricek yanmağa pervâne gerekmez (G/49/4)*

*Sevgili tabîbtir:

*Ey **tabîb-i dil** nola luñfuñ ile eylesen 'ilâc
Derd-mendüz hasteyüz dermâne gelmişlerdenüz (G/52/4)*

*Ey **tabîb** dil ü cân eyle Nihânî'ye 'ilâc
Ki oldı âşufte vü şûrîde vü divâne meded (G/10/6)*

*Sevgili sâkîdir:

***Şâkîyâ** beñzedügi için lebüne bâde-i nâb
Üstine döndi habâb itdi hevâdârlığı (G/196/2)*

***Şâkîyâ** 'ayş idelüm gel ki gül eyyâmidur
İtmeyen 'ayş bu mevsimde iñen 'âmîdür (G/28/1)*

*Sevgili sanemdir:

*Hevâ-yı **şaneme** şaf şaf gönülde turur iken
Kâbüle kâbil ola sanma Hâk katında namâz (G/53/2)*

*Sevgili padişaktır:

*Düşmüşüm bir pâdişâh-ı lâ-yezâlüñ 'aşkına
Kim aña hergiz nazir olur degil hemtâsı yoğ (G/84/3)*

*Bir şeh-i peykere oldı Nihânî bende kim
Kem gedâ olmaqlığa layıq degil sulâtân aña (G/4/7)*

*Sevgili peridir:

*Ol perî zülf ü kad ü ebrû-yı garrâsı ile
Ey Nihânî gör ne başdan ayağa cân olmuş (G/74/5)*

*Cevr ile şanma yüz çevirem senden ey perî
'Âşık cefâdan itmez ölürse şikâyeti (G/218/2)*

*Sevgili güzeller güzelidir:

*Sensün güzeller serveri mağbûblaruñ ser-defteri
Hûri misin yâhûd perî hey pâdişâhum hey begüm (G/127/3)*

*Sevgili, güzellikte Hz. Yûsuf'a benzer:

Nihânî Divanı'nın "Yûsuf" redifli 75. gazelinde Hz. Yûsuf'un kardeşleri tarafından kuyuya atılması, terazi ile tartılıp ağırlığınca altın karşılığında satılması, Hz. Yakûb'tan ayrı oluşu gibi hadiselerle telmihler yoluyla sevgilinin güzelliğinden bahsedilmiştir. Bu gazelin yanı sıra Nihânî'nin şu beytinde de yine 'sevgili, güzellik Mısır'ının Yûsuf'u olarak' düşünülmüştür.

*Bende iken pâdişâh olsañ 'aceb mi ey göñül
Mısır-ı hûsnüñ Yûsufidür bir efendüñ var senüñ (G/100/2)*

*Sevgili, mühr-i Süleymândır:

*Künc-i dilde nice pinhân ideyin mihrüñi kim
Mal-ı Kârûn deger mühr-i Süleymânunsun (G/157/3)*

Sevgilinin bulunduğu, yaşadığı yer de divan şiirinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Nihânî,

*Terk eylemez Nihânî ser-i kûyuñi didüm
Gül gibi güldi didi gül olmaz hezârsuz (G/67/5)*

beytinde 'sevgilinin yaşadığı yeri hiçbir zaman terk etmeyeceğini dile getirir.' Bir başka beytinde ise 'sevgilinin bulunduğu yeri cennet bahçesinin gülsitânına benzetir.'

Gülsitân-ı ravza-i cennet dürür kûyuñ senüñ
Nâle-i 'uşşâka her dem nağme-i bülbül yiter (G/42/4)

Divan şiirinde sevgili tipinin fizik özelliğinin sayısız mecaz ve benzetmelerle ele alındığını daha önce de belirtmiştik. Divan şiirinin bu genel kaidesine Nihânî de uymuştur. Aşağıdaki örnekler Nihânî'nin güzellik unsurlarıyla sevgili tipini nasıl ele aldığını göstermektedir:

ALIN:

*Sevgilinin alını aydır:

Sevgilinin alını beyaz ve parlak olması nedeniyle "ay" olarak tasavvur edilir. Bu durumda kaşları da hilaldir.

Göreliden ay alnuñla hilâl ebrûlaruñ
Düşdi âteş şem' gibi âfitâbuñ cânine (G/187/3)

KAŞ:

*Sevgilinin kaşları yay(kemân)dır:

Gamzen okun gezlemiş kırmış kemân ebrûlaruñ
Hey kırbân olduğum yolına kırbânuñ mı var (G/46/4)

GÖZ:

*Sevgilinin gözleri ahudur:

Virme her gözleri âhûya Nihânî dil ü cân
Bî-tekellüf zer ü sîm ile şikâr olmayıcağ (G/86/5)

*Sevgilinin gözleri hilekârdır:

Esîr-i çeşm-i mekkâruñ halâş olmaz belâlardan
Müjeñ ölümlüsi kırtulmaz ey âfet kazâlardan (G/133/1)

*Sevgilinin gözleri nergis çiçeğidir:

Gönce-i zenbâk düzer dildâre bâzû-bend-i sîm
Çeşm-i nergizden ol meh-rû görmesün diyü gezend (G/11/4)

GAMZE:

*Sevgilinin gamzesi hançer biler:

*Her dem göñüle **gamzesi hançer biler** imiş
Bir mestdür 'aceb degil eylerse kan daği (G/209/5)*

*Sevgilinin gamzesi âşıklarının canını hedef alan bir oktur:

*Kaşlaruñ yâyını kur kim cân olur kurbân aña
Tir-i gamzeñ gizle kim hâcet degil peykân aña (G/4/1)*

KİRPİK:

*Sevgilinin kirpiği kalemdir:

*Ey Nihânî ruh-ı pür hattına beñzetmedi hiç
Levh-i dilde **müjesi** kılsa kalem-kârlığı (G/196/5)*

SAÇ-ZÜLF:

*Sevgilinin zülfü ejderhadır:

*Didüm ki **zülfüñi** ref' it yüzüñden ey meh-rû
Didi ki genc-i nihân **ejdehâsuz** olmaz imiş (G/72/4)*

*Sevgilinin saçları sümbüldür:

*Bâg-ı hüsn içre nigâr ayağıña haddüñ gül yeter
Hatt-ı reyhanuñ beneşşe **saçlaruñ sünbül** yeter (G/42/1)*

*Sevgilinin zülfü daima perişandır:

Sevgilinin zülfünün en önemli özelliklerinden biri de daima karmakarışıklığı, perişanlığıdır. Âşığın ruh hâli, sevgilinin zülfünün perişanlığına benzer.

***Ser-i zülfüñ gibi bir hâli perişânum** ben
Cân ü ser terkin uran bî-ser ü sâ mânum ben (G/146/1)*

*Sevgilinin zülf-i perçini Çin nâfesidir:

***Zülf-i perçinüñe** dirsem yaraşur **nâfe-i Çin**
Dürc-i dürrî güherüm la'l-i bedahşânımsın (G/157/4)*

YÜZ:

*Sevgilinin yüzü *Kur'an-ı Kerim* gibidir:

*Yâ Rab cemâl-i muşhafî yâruñ ne hař olur
Ki itdi gubâr nush u muhařķaķ her âyeti (G/218/7)*

*Sevgili ay yüzlüdür:

*Halk-ı 'âlem bende olmışdur seniñ fermânuña
Bilsem ey meh-rû 'aceb mühr-i Süleymânuñ mı var (G/46/3)*

*Sevgili *peri* yüzlüdür:

*Ķarâr itmez gönül bir lahza sensüz
Perî yüzlüm nazardan zâ'il olma (G/185/3)*

*Sevgilinin yüzü *güldür* veya *gül bahçesidir*:

*Olma her serv-i sehî kadde hevâdür gönül
Şaçı sünbül yüzi gül la'l (i) şeker-bâr olsun (G/160/3)*

*Evvel yetişe 'âlem-i gaybuñ çemeninden
Gülzâr cemâlüne temâşâya benefşe (G/183/4)*

AYVA TÜYLERİ:

*Sevgilinin ayva tüyleri *misktir*:

*Nihânî sehv ile didi hařtuña müşk-i Hışâ
Benüm efendicügüm kul hatâsuz olmaz imiş (G/72/5)*

*Sevgilinin ayva tüyleri ince olması bakımından *toz (gubâr)*dur:

*Olma ğubâr-ı hařtuña mâni ' iki gözüm
Bâĝ-ı behiřt kaçan ola sebze-zârsuz (G/67/2)*

*Sevgilinin ayva tüyleri *reyhandır*:

*Reyhân hařtuñ üzre salalı sâye benefşe
Oldı gül (ii) reyhân ile hem-sâye benefşe (G/183/1)*

BEN:

*Sevgilinin beni âşĝm gönül kuşunu tuzâĝa düşüren bir *tane (tohum)*dir:

*Dâne-i hâlîne meyl itme şaşkın ol sanemüñ
Dâme bir gün düşürür hey gönül ol dâne seni (G/223/6)*

*Sevgilinin beni Habeş mîrinin çocuğuna benzer:

*Haddüñde benüñ mîr-i Habeşî tıflına benzer
Kim sünbül aña hâdim ola dâye benefşe (G/183/2)*

AĞIZ:

*Sevgilinin ağzı daima küçüktür:

*Dilber Nihânî'nüñ meger iştdi nâlesin
Küçük dehânın açdı şehnâze başladı (G/217/5)*

*Sevgilinin ağzı fıstıktır:

*Kanğı cem'üñ şem'-i nûr-efşânısın bilsen seni
Bâdesi la'lüñdürür nakli dehânuñ pistesi (G/193/4)*

DUDAK:

*Sevgilinin dudağı can bağışlamakta Hz. İsa'ya benzer:

*Cân ü dilden yine bir rûh-ı revânuñ kulu yuz
La'l-i cân-bağış-ı Mesihâ-yi cemânuñ kulu yuz (G/56/1)*

*Sevgilinin dudağı la'l-i Bedahşandır:

*'Aks-ı zülf ü lebüñ ey şeh ne yere düşdi ise
Toprağı misk ü taşu la'l-i Bedahşân olmuş (G/74/2)*

*Sevgilinin dudağı şekerdir:

*Çande nakl itse Nihânî kand-la'lüñ naklini
İşidenler dir ne şîrîn nakl-i kandüñ var seniñ (G/100/5)*

*Sevgilinin dudağı yakuttur:

*Her ne yâkût-ı müferrihdür leb-i yâkût kim
Her ne yüzden yareşur dirlerse kât-i cân aña (G/4/2)*

*Sevgilinin dudağı kadehtir:

Teşne-dil ben yürürüm cür 'a-yı câm-ı lebüñe
Her kadehde bir öper sâgar ü peymâne seni (G/223/5)

BOY:

*Sevgilinin boyu servi ağacı gibi uzundur:

Meyvesi mihr ü vefâdur berk-i sebzi gonç ü nâz
Sidreden yeg kâmet-i servi bülendüñ var seniñ (G/100/3)

*Sevgilinin boyu şeker kamışıdır:

Ahsend bâgbâmına gülzâr-ı hüsnünüñ
Ķaddüñi ney-şeker saçuñı sünbül eyledi (G/221/2)

TEN-BEDEN:

*Sevgilinin teni gümüştür:

Bir sîm-teni şayd ideyin dir iseñ ey dil
Dînâr ide gör yüzüñi yaşuñ direm eyle (G/188/3)

İçmezem âb-ı hayât olsa eger câm-ı şarâb
Sâkî bir sîm-beden lâle- 'izâr olmayıcağ (G/86/2)

*Sevgilinin nâzik bedeni güldür:

Hîrmen-i gül dir isem nola o nâzik bedene
Gül-i hûş-bûy ile budur hemân endâmda bir (G/43/2)

BEL:

*Sevgilinin beli kıl kadar incedir:

Biz hayâl olmağa bel bağlar isek nola bu gün
'Aşuñın zâr eden ol mûy-miyânuñ kuluyuz (G/56/4)

Mû didüm yârüñ meyânına didi
Hey tevehhüm itme epsem yok yire (G/186/3)

Sonuç:

Arnavut asıllı bir divan şairi olan Nihânî, Rumelili diğer meslektaşları gibi fikirlerini ve hislerini samimi bir üslup kullanarak sade bir dille ifade etmiştir. Nihânî'nin şiirlerinde en dikkat çekici özellik sık sık samimi bir dille ilahî aşkın işlenmesidir. Nihânî'nin şiirlerinde ele alınan aşk, genelde platonik ve ilahîdir. Bu

nedenle şair, daha çok mutlak güzele (sevgiliye) ulaşma çabasından bahseder. Bazen de mecaz sevgiliyi ilahî sevgiliye ulaşmada bir basamak olarak görür. Dolayısıyla mecazi aşka ve sevgiliye tamamen kayıtsız olduğu da söylenemez. Kuşkusuz bu durumda divan şiirinin geleneğine uyma kaygısı da vardır. Nihânî Divanı'ndaki sevgili tipi, geleneksel divan şiiri sevgili tipine uygunluk göstermektedir. Gerek sevgili ile ilgili mecaz ve benzetmeler; gerekse sevgilinin güzellik unsurlarıyla ilgili mecaz ve benzetmeler, Osmanlı'nın diğer bölgelerinde yetişen divan şairlerinin işlediği sevgili tipinden çok farklı değildir. Usûlî, Hayretî, İshak Çelebi, Mesîhî gibi Rumeli şairlerinin şiirlerinde görülen çizgi dışı sevgili tipine Nihânî'nin şiirlerinde pek rastlanılmamaktadır.

Kaynaklar:

Akün, Ömer Faruk (1994). "Divan Edebiyatı", İstanbul: *TDVİA*, C. 9, ss. 415-418.

Aydemir, Yaşar (2002). "Edebiyat-Medeniyet İlişkisi ve Bu İlişkinin Divan Şairinin Sevgili

Tipine Yansıması", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi I. Uluslararası Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu Bildiri Kitabı*. İstanbul. 73-87.

_____ (2012 (?)). "Divan Şiiri ve Arnavut Asıllı Şairler",
[http://academy.beder.edu.al/Conferences/ ... EMIR Divan Siiri ve Arnavut Asilli Sairler.pdf](http://academy.beder.edu.al/Conferences/...EMIR_Divan_Siiri_ve_Arnaut_Asilli_Sairler.pdf). 230.242.

Çeltik, Halil (2004). *Divan Sahibi Rumeli Şairlerinin Şiir Dünyası*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

_____ (2009). "Rumeli Şairlerinin Klâsik Türk Şiirine Katkıları", *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/8 Fall. 804-824.

Devellioğlu, Ferit (1999). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.

Dursun, Mesut (1990). *Nihânî Divanı (İnceleme-Metin)*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Erdoğan, Mehtap (2013). *Güzellik Unsurlarıyla Divan Şiirinde Sevgili*, İstanbul: Kitabevi.

Gönel, Hüseyin (2010a). "Divan Şiirinde Sevgiliye Dair", *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5/3 Summer. 208-222.

- _____ (2010b). *15.-16. Yüzyıl Divanlarına Göre Divan Şiirinde Sevgili*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- İsen, Mustafa (1997). *Ötelerden Bir Ses (Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler)*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kurnaz, Cemal (1997). "Mecazdan Hakikate", *Divan Edebiyatı Yazıları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Okuyucu, Cihan (2010). *Divan Edebiyatı Estetiği*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Onay, Ahmet Talât (2000). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Pala, İskender (1998). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Şemseddin Sâmî (2010). *Kâmus-ı Türkî* (hızl. Paşa Yavuzarslan), Ankara: TDK Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (1997). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi.